

ALKOHOLIPOLIITTINEN KYSELYTILAISUUS RUOTSISSA

Ruotsin eduskunnan sosiaalivaliokunta järjesti 26. marraskuuta 1992 yhdessä Ruotsin alkoholipoliittisen toimikunnan kanssa alkoholipoliittikkaa koskevan kysely- ja kuulemistilaisuuden. Tilaisuuden tarkoituksena oli ennen muuta etsiä vastausta kahteen kysymykseen. Ensiksikin haluttiin selvittää, voidaanko niin kutsutun kokonaiskulutusmallin katsoa pätevän edelleen. Toiseksi sosiaalivaliokunta ja alkoholipoliittinen toimikunta halusivat saada selvyttä siihen, voiko Ruotsi jatkaa nykyistä alkoholipoliittikkaansa myös tulevaisuudessa. Kolmantena teemana oli toteutetun alkoholipoliittikan tarkoituksenmukaisuus. Kyselytilaisuudessa sosiaalivaliokunnan ja alkoholipoliittisen toimikunnan tentittävinä oli 15 asiantuntijaa. Paikalle oli kutsuttu myös eduskunnan ETA- ja verovaliokunta sekä lukuisa joukko erilaisia valtionhallinnon elimiä ja kansalaisjärjestöjä sosiaalihallituksesta tullilaitokseen, raittiusjärjestöjen yhteistyöelimestä panimoteollisuusliittoon ja nuorison raittiusliitosta oluenkäytön edistäjiin.

Tilaisuuden ensimmäisessä osassa keskityttiin arvioimaan alkoholipoliittikan vaikutusta alkoholin kulutukseen ja haittoihin sekä alkoholin kokonaiskulutuksen ja alkoholi-

haittojen välistä riippuvuutta. Björn Hibell (CAN) tarkasteli puheenvuorossaan alkoholin kulutuksen ja alkoholihaittojen viimeaikaista kehitystä Ruotsissa kiinnittäen erityistä huomiota nuorten juomatapojen kehitykseen. Eckart Kuhlhorn (Tukholman yliopisto) keskittyi omassa osuudessaan haastattelututkimusten kykyyn kuvata väestön juomatapoja. Tämän jälkeen Esa Österberg (Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos) tarkasteli alkoholipoliittisten toimenpiteiden vaikutuksia alkoholin kokonaiskulutukseen ja alkoholin kulutukseen eri väestöryhmissä. Mats Berglund (Lundin yliopisto) puolestaan käsitteli alkoholiongelmien hoitoa ja hoidon mahdollisuuksia.

Seuraavana käsiteltävänä kokonaisuutena oli tulevaisuuden alkoholipoliittikka. Peter Anderson Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimistosta esitteli syksyllä 1992 hyväksytyn Euroopan alkoholiohjelman. Tämä ohjelma perustuu kokonaiskulutusmalliin, ja sen tavoitteena on alkoholin kulutustason vähentäminen neljänneksellä vuoteen 2000 mennessä. Anderson toi erityisesti esiin sen seikan, että alkoholihaittojen vähentäminen edellyttää koko väestöön kohdistettavia toimenpiteitä; turvautuminen yksinomaan valikoituihin suurkuluttajiin

kohdistettaviin toimenpiteisiin ei ole osoittautunut menestykselliseksi. Sen sijaan näitä toimia tarvitaan kokonaiskulutukseen vaikuttamisen tukena. Jakob Lindberg (Folkhälsoinstitutet) toi omassa osuudessaan esiin huolen siitä, että Ruotsin eduskunnan alkoholipoliittiseksi tavoitteeksi nostama alkoholin kulutuksen vähentämistä 25 prosentilla vuosituhannen vaihteeseen mennessä ei tulla saavuttamaan, ei etenkään silloin, jos Euroopan yhdyntyessä alkoholin hintoja joudutaan alentamaan ja alkoholipoliittisia rajoituksia lieventämään. Lindberg painotti, että alkoholin kulutusta vähentämään ja juomatapoja muuttamaan pyrkivän alkoholivalistuksen mahdollisuudet kaventuvat huomattavasti, jos alkoholipoliittikkaa samanaikaisesti liberalisoidaan; kuka uskoisi pidättyvyyttä suositettavaa valistusta, jos yhteiskunta muilla toimin antaa toisensuuntaisia viestejä. Anders Olander (ulkoministeriö) käsitteli Euroopan yhdentymisen mukanaan tuomia muutoksia ja ongelmia. Hän toi esiin muun muassa, että Ruotsin hallitus ja eduskunta ovat yksipuolisesti todenneet, etteivät Ruotsin alkoholimonopolit, Vin & Sprit ja Systembolaget, ole diskriminoivia ja että Ruotsin alkoholijärjestelmä siten on sopusoinnussa ETA-sopimuksen kans-

sa. Myös Suomi, Islanti ja Norja ovat liittäneet ETA-sopimukseen vastaavan yksipuolisen näkemyksen omien alkoholimonopoliensa osalta. Kaikki Pohjolan monopolimaat ovat myös painottaneet, että niiden alkoholimonopolioiden toiminta perustuu sosiaali- ja terveyspoliittisiin tavoitteisiin ja että ne eivät pyri suojelemaan kotimaista teollisuutta. Ruotsin ja Suomen jäsenhakemuksista antamissaan lausunnoissa EY:n komissio on kuitenkin omalta osaltaan yksipuolisesti todennut olevansa Suomen ja Ruotsin kanssa eri mieltä niiden alkoholimonopolioiden ja EY:n kilpailusäädösten yhteensopivuudesta. Olanderin mukaan Ruotsin osalta erityisesti tuonti- ja tukkumyyntimonopoli Vin & Sprit saattaa olla vaarassa. Sen sijaan vähittäismyyntimonopolin jatkuvuudelle Olander arveli löytyvän ymmärrystä.

Kyselytilaisuuden jatkuessa lounaan jälkeen Vin & Spritin toimitusjohtaja Egon Jacobsson sai mahdollisuuden selvittää yhtönsä suhtautumista tulevaisuudessa mahdollisesti edessä oleviin muutoksiin. Jacobsson lähti siitä, että Ruotsissa on poliittisella tasolla selvästi ilmaistu halu jatkaa korkean alkoholiverotuksen ylläpitoa, aktiivista alkoholivalistusta, alkoholin saatavuuden rajoittamista ja monopolijärjestelmän ylläpitoa yksityisen voitontavoittelun rajoittamiseksi. Jacobsson totesi painokkaasti, että Vin & Sprit on täydellisesti hallituksen ja eduskunnan määrittelemän kannan takana ja että sillä ei ole mitään sitä vastaan, että sen monopoli säilyisi. Kuitenkin edellä mainitusta kannasta huolimatta

Vin & Sprit pitää yllä valmiutta muiden ajateltavissa olevien tulevaisuudenkuvien varalta. Tätä silmälläpitäen se pyrkii olemaan kilpailukykyinen, tehokas ja voittoa tuottava. Jacobssonin mukaan yksi tulevaisuuden uhka on tullut esiin Ruotsin ja Suomen avi-lausuntojen sisällössä ja etenkin siinä, että Suomea koskevassa lausunnossa EY-komissio on ottanut tiukemman kannan alkoholimonopoliin kuin Ruotsia koskevassa. Toiseksi Jacobsson esitti, että Suomen alkoholilakityöryhmän välimietinnössä esitettyihin näkökohtiin ETA-sopimusten vaatimista muutoksista monopolijärjestelmään tulisi kiinnittää vakavaa huomiota. Kolmanneksi Jacobsson totesi pelkäävänsä, että Vin & Sprit vedetään EFTA:n valvontaelimeen ja tuomioistuimeen, eikä hän myöskään ollut täysin vakuutunut siitä, että Systembolagetin testimyyntimenettely tyydyttäisi ulkomaisia alkoholin tarjoajia. Lopuksi Jacobsson toivoi erityisesti, että poliitikot pitäisivät tarkasti silmällä tilanteen kehitystä ja huolehtisivat siitä, että Vin & Sprit ei joudu ulkomaiseen omistukseen. Egon Jakobssonin jälkeen oli vuorossa Gabriel Romanus, Ruotsin vähittäismyyntimonopolin eli Systembolagetin toimitusjohtaja. Hän totesi puheenvuorossaan, että alkoholi-poliittisessa keskustelussa on tapahtunut perspektiivin muutos. Kun aiemmin etsittiin keinoja saavuttaa kulutuksen 25 prosentin aleneminen, niin nyt keskustellaan siitä, miten vältetään sellainen järjestelmän muutos, joka johtaisi kulutuksen ja haittojen lisääntymiseen. Hän totesi Systembolage-

tin toimivan eduskunnan päätösten mukaisesti haittojen vähentämiseksi, mutta olevan huolissaan siitä, että väestön tulotason kasvu johtaa tulevaisuudessa alkoholin kulutuksen lisääntymiseen. Erityisen vakavaksi alkoholin kulutusta ja alkoholihaittoja lisääväksi uhkatekijäksi Romanus totesi rajakaupan mahdollisen vapautumisen mahdollisen EY-jäsenyyden yhteydessä.

Lyhyen tauon jälkeen puheenvuoronsa saivat hotelli- ja ravintolatyöntekijäin liiton Birgitta Kihlberg, panimoteollisuusliiton Robert Fägersten, IOGT/NTO:n liittopuheenjohtaja Kjell E. Johansson ja Verdandin edustajana Erik Trost. Panimoteollisuus näkee Euroopan yhdentymisen tuovan uusia mahdollisuuksia ja johtavan väistämättä alkoholiolojen liberalisoitumiseen. Myös työntekijät ovat Birgitta Kihlbergin puheenvuoron perusteella pikemminkin liberaalisoinnin kuin rajoitusten puolella samoin kuin yksilöllistä vastuuta korostava Erik Trost. Kjell E. Johansson sen sijaan totesi omassa puheenvuorossaan, että mikäli EY:n jäsenyys edellyttää luopumista alkoholimonopoleista, hän tulee kehottamaan raittiisliikkeen jäseniä ja kannattajia, joita hän arvioi olevan noin puolisen miljoonaa, äänestämään kansanäänestyksessä Euroopan yhteisöihin liittymistä vastaan.

Suomen alkoholilakityöryhmän kantaan palattiin vielä keskustelussa, jossa Jakob Lindberg sai vastata kysymyksen, onko eri Pohjoismaiden välillä linjaerimielysyyksiä monopolien tulevaisuudesta. Lindberg vastasi, ettei ainakaan hänen tietojensa

mukaan Suomen taholta ole esitetty Ruotsin kannasta poikkeavaa näkemystä. Näin selvän kannanoton lieene mahdollistanut se, että Jakob Lindberg oli edellisellä viikolla ottanut osaa NAD:n seminaariin, jossa Pentti Wavela oli selostanut ministeri Toimi Kankaanmiemen suhtautumista alkoholilakityöryhmän välimietintöön.

Kaiken kaikkiaan Ruotsissa järjestetty alkoholipolitiikkaa koskeva kyselytilaisuus johtaa arvioon, että ruotsalaiset poliitikot luottavat suuresti yksipuolisiin lausuntoihinsa, eivätkä tunnu ottavan kovinkaan vakavasti mahdollisuutta, että ETA-sopimuksen voimaantulo voisi johtaa muutoksiin monopolioiden toiminnassa. Luottamus Ruotsin kykyyn säilyttää kansallinen päätösvalta muun muassa alkoholimonopolioiden olemassaolon suhteen on suuri, jopa niin suuri, että virkamiehet ja lainopilliset asiantuntijat ovat kovin varovaisia vastakkaisten kantojen esiin tuomisessa, jolloin varoitukset jäävät ikään kuin rivien välistä luettaviksi.

Juuri näiden ruotsalaisten

asiantuntijoiden lausuntojen varovaisten muotoilujen vuoksi on paikallaan todeta muutama seikka Pohjoismaisen päihdetutkimuslautakunnan Tukholmassa 17.11.92 pidetystä kokouksesta, jossa keskityttiin Euroopan yhdentymiseen liittyviin oikeudellisiin näkökohtiin. Kokouksessa tuli korostusti esiin, että ETA-sopimukseen sisältyy valtaosa Rooman sopimuksen säädöksistä, muiden muassa Rooman sopimuksen artikla 37. ETA-sopimuksen sisältöön ei myöskään voida vaikuttaa EY:n ja Suomen tai Ruotsin välisissä neuvotteluissa, koska se ei kuulu EY:n neuvottelumandaattiin. Toisaalta tuotiin esiin myös se seikka, että EFTA-tuomioistuimen toiminta ei ole täysin sidottu EY-tuomioistuimen päätöksiin. Edelleen korostettiin, että pohjoismaisten monopolioiden kaltaisista instituutioista ei ole EY-tuomioistuimen ennakkopäätöksiä.

NAD:n kokouksessa myös keskusteltiin Pohjoismaiden käyttäytymisestä ETA-neuvotteluissa, jolloin muun muassa todettiin, että Ruotsissa pohdittiin vakavasti myös mahdol-

lisuutta luopua tuontimonopolista. Lopulta kuitenkin valittiin nykyinen kanta parempana kahdesta huonosta vaihtoehdosta. ETA-sopimuksen valmistelun yhteydessä ei myöskään käyty erillisiä alkoholijärjestelmää koskevia neuvotteluja. Tämä johtui osittain arviosta, että neuvotteluissa saavutettavissa oleva paras mahdollinen tulos olisi koskenut vain siirtymäkauden pituutta; sillä ei olisi taattu monopolioiden pysyvyyttä.

Lopputulemana on, että lainopilliset asiantuntijat ja poliittinen johto näyttävän hahmotavan kovin eri tavoin sen, minäläisiä muutospainetta ETA-sopimus ja mahdollisen EY:n jäsenyys kohdistavat alkoholimonopoleihin. Tämä varmasti johtuu osittain siitä, että poliittisen vaikuttamisen tasolla mahdollisuudet näyttävät erilaisilta kuin ETA-säännöksiä lainopillisesti tulkiten. Ristiriidan ei kuitenkaan uskoisi olevan niin suuri kuin viimeaikaisia keskusteluja seuraten näyttää.

ESA ÖSTERBERG

PÄIHTEET JA LIKENNETURVALLISUUS -KONFERENSSI KÖLNISSÄ

Kahdestoista ICADTS-konferenssi (International Conference on Alcohol, Drugs and Traffic Safety) järjestettiin 28.9.-2.10.1992 Kölnissä.

Konferensseja pidetään nykyään joka kolmas vuosi, ja niistä on muodostunut päihdeongelmia ja liikenneturvallisuutta pohtivien tutkijoiden keskei-

nen kokoontumisfoorumi. Kokoukset ovat ajan myötä paisuneet melkoisiin mittoihin. Tähän konferenssiin osallistui runsaat 500 henkilöä 29 maas-